

УДК
94+323.1(=163.41)(497.113)(436-89)“1690/1918“
Оригинални
научни рад

Српска политичка мисао
број 3/2013.
год. 20. vol. 41.
стр. 219-229.

Дејан Микавица

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

ВОЈВОДИНА КАО ПОЛИТИЧКИ И НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ

Сажетак

Позивајући се на царске привилегије којима су награђени за ратне заслуге учињене династији Хабзбурговаца и тумачећи их као државноправни уговор и демократско и легитимно право српског народа, световни и црквени представници српског народа су дефинисали националну политику пречанских Срба која је у основи заснована на програму територијално-политичке аутономије. Војводина као национални императив је имала засебно место у писаним програмима српских странака, политичкој јавности и деловању српских установа и институција све до 1918. године иако је њено успостављање било изван оквира политичке остварљивости већ од постизања дуалистичког преуређења Монархије.

Кључне речи: Војводина, Срби, Мађари, привилегије, Аустроугарска.

Војводина је дефинисана као политички програм српског народа на народним зборовима и Црквено-народним саборима, највишем народном и црквеном представништву Срба православне вере у Карловачкој митрополији, одржаваним од краја 17. века на просторима Хабзбуршке монархије, најчешће у Сремским Карловцима. Право на одржавање ових Сабора произлазило је из слова привилегија које су Србима дали аустријски цареви и угарски краљеви, али је за формулисање националног, политичког и страначког програма пречанских Срба од већег значаја било тумачење оног што је стајало у тим привилегијама од онога што су оне објективно садржале и представљале. За српски народ, прваке и представнике српске политичке идеологије у Аустријској царевини, а

то је све до 1861. била првенствено српска црквена јерархија, војвођански политички програм, заснован на царским привилегијама, подразумевао је одувек једно исто: право на статус и признање посебног политичког народа, право на посебну територију, право на слободан избор духовних и световних старешина, архиепископа и војводе, а тиме и право на посебну, самосталну управу. Из оваквог тумачења царских привилегија, односно из овако схваћеног привилегијалног права произашао је национални и политички програм на којем ће Срби инсистирати, на различите начине и неједнаким интензитетом, више од 200 година, а на прагу његовог остварења бити у три наврата: 1790- 91, 1848 – 49. и 1861- 62. године.¹⁾

У позивном манифесту (*Litterae invitatoriae*) цара Леполда II (6. април 1690) Срби су позвани да остану на својим огњиштима и да помогну његову војску у рату против Турака, а за узврат су обећане следеће повластице: слобода вероисповести, ослобођење од свих јавних терета и дажбина, право на избор војводе. Али, са повлачењем царске војске на север од Саве и Дунава, почела је и сеоба Срба коју је предводио српски патријарх. Управо он захтева од аустријског цара да испуни обећане привилегије. Цар није одбацио српске захтеве, већ напротив, издаје две Привилегије и једну Протекциону диплому у којима се Срби третирају као посебан народ, гарантује му се слобода вероисповести, и слободан избор архиепископа, у чијим би рукама била и духовна и световна власт над Србима, и самостална управа једино у случају повратка у постојбину. У овим привилегијама нема речи о српском војводи и о посебној територији за Србе. Српском народу је дакле обезбеђена само персонална аутономија, а не и територијална на коју су они помишљали.²⁾

Засебну, аутономну територију у оквиру Монархије Срби су први пут јавно формулисали као програмски захтев на народном збору у Баји почетком 1694. године. Овај пут је тражена Војводина као посебна политичко-територијална јединица али без тог назива, на простору Мале Влашке и Куманије. Ову територију Срби су хтели населити компактно, као војници и под управом патријарха и подвојводе, тим пре што је до тада Бечки двор именовао само по-

1) Д. Микавица, *Српско питање на Угарском сабору 1690 – 1918*, Нови Сад 2011, 18 – 21.

2) Ј. Савковић, *Борба Срба војвођана за територијалну и политичку самосталност*, Зборник Матице српске за друштвене науке 3, Нови Сад 1952, 21; В. Крестић, *Историјске основе војвођанске аутономије*, Из историје српско-хрватских односа, Београд 1994, 88 – 113; Ј. Адамовић, *Привилегије српског народа у Угарској и рад Благовештенског сабора 1861*, Загреб 1902, passim; С. Гавриловић, *О борби Срба у Хабзбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију*, Зборник Матице српске за историју 43, Нови Сад 1991, 7 – 23; С. Симеоновић – Чокић, *Српске привилегије*, Војводина 2, Нови Сад 1939, 48 – 65.

двојводу, Јована Монастерлију (1691). Овај српски захтев наишао је на одлучан отпор и царских и угарских власти и католичке цркве. Противници реализације Војводине као српског националног и политичког програма мењали су се у зависности од историјских и политичких прилика. Само један противник српских настојања неће променити свој став и своју позицију све до краја постојања Хабсбуршке монархије а то је мађарска државна власт која је стајала на становишту угарског државног и историјског права. Ни привилегије на које су се Срби позивали нису имали за њу већег значаја нити су признавали њихову правну и историјску тежину јер су их тумачили као нелегитимне, октроисане, односно издате мимо сагласности Угарског сабора.

Упркос снажном отпору, идеја и програм о стварању засебне, аутономне територије за Србе у Хабзбуршком монархији није слабио и његови творци, заговорници и носиоци, а то је пре свега српска црквена јерархија, истрајавали су у својим настојањима, нарочито уколко су им одговарале политичке околности у Монархији или изван ње. Патријарх Арсеније III Чарнојевић понављао га је све до смрти, чак и онда када је образована Потиска и Поморишка војна граница, а истим путем је наставио и његов наследник, митрополит Исаија Ђаковић (1708 – 1709).³⁾ На Сабору у Крушедолу (6. јануар 1708), формулисани су српски захтеви у 11 тачака и изабрани митрополит Исаија Ђаковић опуномоћен је да их поднесе владару. У једној тачки Сабор је тражио да се народу издвоји посебна територија којој ће на челу стајати војвода, јер је то, како се ту каже, још 1694. била жеља цара Леополда I. У Угарски сабор који је заседао у Пожуну послан је, по налогу из Беча, епископ Софроније Подгоричанин и још четири посланика да траже узаконење (инартикулацију) привилегија. Исти захтеви поновљени су 1723. и 1729, али без резултата. На Сабору који је одржан почетком априла 1744. у Карловцима није изнет изричит захтев о посебној територији, али су царски комесари, барон Енгелсхофен и гроф Александар Патачић, у оним захтевима и жалбама које су поднете, посебно у оним који су се односили на инсистирање на сопственој народној управи, ипак видели српску намеру да се оствари држава у држави. И овај пут је тражено, озмеђу осталог, да се привилегије узаконе на Угарском сабору, да се убудуће ништа не решава у погледу привилегија пре него што народ поднесе представке и да владарка изабере једног или два министра који би познавали привилегије и узимали народ у заштиту. Узаконење привилегија

3) Ч. Попов – Ј. Попов, *Аутономија Војводине – српско питање*, Нови Сад 1989, 12; Д. Микавица, *Српска Војводина у Хабзбуршкој монархији 1690 – 1920*, Нови Сад 2005, 17.

одбила је (1751) и Илирска дворска депутација, највиши орган државне и дворске власти за решавање српских ствари основан четири године раније, јер се узаконење привилегија и давање посебне територије Србима доживљавало ускључиво у светлу избегавања јурisdикције мађарских власти на угарској државној територији или једном њеном делу, а то је упућивало на деструкцију Угарске односно стварање српске државе у мађарској држави.

Војводина као посебан политички и национални програм српског народа у Хабзбуршкој монархији постављен је изнова на Црквенонародном сабору у Темишвару 1790. Овде је изричито захтевана у привилегијама обећана посебна територија под управом сопствених народних власти и поштовање српских привилегија за онај део српског народа који би остао изван ове националне територије. И Срби граничари су, у случају развојачења Војне границе, предвиђени да се нађу у оквиру ове области или макар да сачувају своје повластице. Овај пут је тражена Војводина односно српска аутономна област у Банату и тражено је да се он у ту сврху отцепи од угарске државне територије. Додуше, сматрало се и тада да би више одговарало да тражена аутономна област обухвати Славонију, Бачку и Срем, али с обзиром да су те области већ одавно биле инкорпориране у Угарску, избор је пао на Банат који је још донедавно био под непосредном управом Беча па је издвајање ове територије изгледало као мањи проблем у условима крајње затегнутих односа између бечког двора и мађарског племства. Ни ова концепција није наишла на разумевање. Мађарски одговор на српске захтеве садржан је у законском чланку 27. из 1791. године. Њиме је Србима у Угарској призната “грађанска равноправност” која у феудалној Угарској у стварности није постојала ни за Мађаре, а практично им је укинута њихов „привилегисан положај” односно важност привилегија ограничена на црквено – школску аутономију, Срби су третирани као верска заједница “несједињених грчког обреда” а не као посебан, политички народ и ова осетљива правно – политичка проблематика враћена је у оквиру рада Угарског сабора, што је Србима било неприхватљиво. Баук Српске Војводине у Угарској отклоњен је до српско – мађарског рата 1848 – 1849. године којем је претходило одржавање Мајске скупштине у Сремским Карловцима када је национална политика прецанских Срба преточена поново у програм стицања области на којој би се српски народ могао политички и управно организовати. Јединствено иступање српских световних првака либерално-демократске провенијенције и црквених великодостојника најверљивије се исказало у њиховим уставним концептима у којима је Војводина/Војводина

дефинисана као посебна федерална јединица у оквиру Хабзбуршке монахије са надлежностима које су одговарале статусу и карактеру посебне круновине. Одлучност и непомирљивост у заступању овакве националне политике на посебан начин је исказана у речима једног од најистакнутијих вођа српског покрета и најближег сарадника патријарха Јосифа Рајачића, епископа Никанора Грујића:

“У нашем Србском срцу има толико снаге, да смо ми и сами кадри без ичије помоћи таког крвника, који нигде под божјом капом рода нема, не само од наши српски огњишта одбити, него га и с његови стерат. И ја се тврдо надам, и утој мојој надежди још тврђе сам уверен, да ће јуначкиј Српскиј народ и овој бежбожној политици са оружијем и ученом вештином својом не само вешто одолети него и јуначки и славно победити”. Српски народ је “као политички слободан и независан” народ у оквирима Хабзбуршке монархије донео на Маској скупштини одлуку о стварању Српске Војводине у коју улазе Банат, Бачка, Барања и Срем, заједно са подручјима Војне границе. Митрополит Јосиф Рајачић је проглашен за патријарха српског, а граничарски пуковник Стеван Шушљикац изабран је за војводу. Против Српске Војводине били су Мађари, Немци, Румуни, Словаци и Хрвати из јужне Угарске. Као прилично вероломни и непоуздани савезник Српске Војводине, која је донела одлуку о ступању у савез са Троједном краљевином Хрватском, Славонијом и Далмацијом, показао се хрватски бан Јосип Јелачић. Највећа помоћ за остварење Војвођанског политичког програма стизала је из Кнежевине Србије у наоружаним добровољцима и у опреми. Коначни резултат ратовања за остварење српског националног и политичког програма садржаног у идеји Српске Војводине није био онакав какав се очекивао јер ни по Октроисаном уставу Царевине од 12. марта 1849. Војводина није ни поменута као круновина, већ као аутономна територија која ће бити у саставу или Угарске или Ердеља или Хрватске. Царском одлуком од 18. новембра 1849. образована је посебна област, круновина под називом Војводство Србија и Тамишки Банат и то је једина Српска Војводина која је постојала у Хабзбуршкој монархији током њене историје. Одржала се у наредних једанаест година, када су њени делови припојени углавном Угарској. Војводство Србија обухватало је Бачку без Шајкашког граничарског батаљона, Банат без граничарских територија на југу, илочки и румски срез у Срему. Изван Војводства остали су најгушће насељени српски крајеви.

Укидањем Војводства Србије (1860) српска црквена јерархија и конзервативно – клерикални кругови у Хабзбуршкој монархији у великој мери губе примат у вођењу националне политике

политике, а Војводина као „политичко биће народа српског с ове стране” – како га је одредио вођа српских пречанских либерала, Светозар Милетић, изнова је захтевана на Благовештенском, црквено - народном сабору у Сремским Карловцима 1861. И овај пут Срби су сматрали да своја национална права могу заштитити и обезбедити само стварањем посебне, аутономне области под називом Војводина српска. Последњи пут су овај и овакав програм националне политике дефинисали и предводили, са извесним изгледима на успех, српски клерикално – конзервативни кругови. Област коју је требала “покрити” ова Војводина чинили су Срем, Банат, Бачка и Војна Граница. У Војводини су Срби замислили своју обласну скупштину, политичко – судску самоуправу, српски језик као службени, војводу на челу извршне власти, заставу и грб Војводине какве је имала и Кнежевина Србија. Ова „држава у држави” како су је изнова оценили мађарски политички кругови била је предмет озбиљних расправа на седницама министарског савета у Бечу 1862. године.⁴⁾ На њима је аустријски државни министар Шмерлинг тражио да се води рачуна о царским привилегијама и да се оне требају спровести у дело. Он је, слично као и министар рата Дегенфелд и министар унутр. послова барон Ласер и министар и дворски саветник гроф Надажди и министар финансија Пленер и министар трговине гроф Викенбург, сматрао да Цар има право да образује по свом нахођењу дистрикте у држави и да Срби, у крајњој линији, имају право да очекују своју Војводину. Председник државног савета барон Лихтенфелс био је за решење у облику посебног дистрикта, док су угарски дворски канцелар гроф Форгач и хрватски дворски канцелар Иван Мажуранић били против. Први је наине одлучно био против образовања Војводине као посебне повлашћене области сматрајући да Угарски краљ нема право да сам ствара самосталне дистрикте и да проблем мора остати у надлежности Угарског сабора. Други је сматрао да то право краљ има али да Србима треба дати не Војводину какву су тражили већ посебан округ и то већи од Кикиндског дистрикта, с тим да се води рачуна да питање Срема не буде тиме решено на хрватску штету. Снажан отпор који су Шмерлингу давали Мађари био је довољан да бечка влада скине српско питање са дневног реда. Тако је остало до 1867. када је аустроугарском нагодбом постало извесно да ће српско питање прећи у потпуности у надлежност Пеште и мађарске одговорне владе. Мађари су овом питању приступили друга-

4) Г. Васин, *Српски Црквено-народни сабори у Хабзбуршкој монархији 1861 – 1888*, докторска дисертација у рукопису. Нови Сад 2012, 174.

чије и решење наметнули у оквиру закона о народностима који је донет 1868.⁵⁾

Од аустро-угарске и хрватско-мађарске нагодбе, српску националну и демократску политику најупечатљивије су репрезентовали српски либерали предвођени Светозарем Милетићем и његовом Српском народном слободоумном странком и из програма ове странке из 1869. године није изостала Војводина захтевана на Благовештенском сабору. Стицање Војводине као аутономне српске области у оквиру угарског дела Хабзбуршке Монархије намеравано је постићи парламентарним и политичко-публицистичким деловањем у мађарској, хрватској и српској политичкој јавности, а првенствено захтевањем „од престола, владе и сабора (мисли се на мађарски односно Угарски сабор и угарску владу – Д. М.) да се закључења српског конгреса од год. 1861. било иницијативом сабора или српских заступника, у претрес узму”, а ако се то не би успело да се тражи сазивање новог Српског сабора. Бечкеречки програм остао је политичко полазиште и програмска основа и за оне странке које су настале после распада Милетићеве странке, а баштиниле су милетићеву политичко-филозофску мисао: Српску народну радикалну странку и Српску народну либералну странку, али прилике за реализацију онога што је давно замишљено и формулисано није било све до 1918. Када је српски национални програм пречанских програма превазишао границе државе Хабзбурговаца.

Иако су српски пречански либерали неретко избегавали изричито позивање на старе привилегије, задржали су све до краја 19 века уверење да је могуће за Србе обезбедити посебну област у Хабзбуршкој монархији односно у Угарској и да на том захтеву треба упорно инсистирати. Они су то мислили постићи пре свега сарадњом са мађарским либералима који су им у том смислу давали одређена обећања, нарочито у времену које је претходило постизању аустроугарске нагодбе. У контексту тих обећања настала је идеја о аутономији и реорганизацији угарских жупанија и њиховом арондирању - заокруживању по националном принципу. После 1867, показало се да од тога нема ништа и да никаква „нова Војводина” као посебна област у којој би се Срби могли управно и политички организовати (замишљена најчешће спајањем Бачке и Торонталске жупаније) никада неће бити прихваћена ни од једног мађарског политичара. Идеја и програм Српске Војводине је од 1868. оштро осуђиван и прогоњен од стране мађарских власти, али српски либерални политичари нису одустајали од својих политичких концепција. Програм је одлучно брањен и оправдаван чак

5) Д. Микавица, *Политичка идеологија Светозара Милетића*, Нови Сад 2006, passim.

и онда када је изгледало да за његову реализацију има све мање могућности. Када је Михаило Полит Десанчић, првак српске Либералне странке у Угарској од 1887 године, приморан својевремено (1870) да се пред поротом у Пешти, одрекне Српског Војводства односно саме идеје о постојању српских земаља у Угарској, жестоко је критикован и немилице осуђиван у српској јавности, посебно од стране својих дотадашњих пријатеља и истомишљеника из круга око Милетићеве *Заставе*: Лазе Костића, Мише Димитријевића, Илије Вучетића, Косте Трифковића. На тај начин је одржавана представа да нико нема право да се Војводине као начертанијске мисли пречанских Срба одрекне или да је представи као недостижну, неостварљиву или нелегитимну.⁶⁾

Програм Српске народне либералне странке из 1885. остао је на становишту „привилегија и закона” који гарантују Србима „потпуну и неокрњену” аутономију, док се многе тачке па између осталих и она о заокруживању области по народностима у Угарској, покривају начелним и доследним позивањем на програм из 1869. И у програму Српске народне радикалне странке из 1887. остало се „на темељу бечкеречких одлука од 1869”. У програму ове странке из 1904. изнова је истакнуто је да је српски народ у Угарској стекао „историјско право на политичку аутономију” и да су му то право „зајемчиле привилегије, а потврдили угарски владари”. Да би се пружио успешан отпор владајућој идеји о једном политичком народу у Угарској, у програму су критикована мађарска настојања да се у Угарској уведе јединствен језик и уместо тога прихватало се само јединствено законодавство и јединствена средишна управа. За немађарске народе захтевано је доношење одговарајућег закона којим би се обезбедила национална права немађарских народа, а пут ка томе одсликавао је и члан 21. овог програма у којем се говори о „заокружењу области по народима” у Угарској и да у тако заокруженим областима буде у судству и администрацији званичан језик оног народа који је у већини. Српска Војводина коју би чиниле по националном принципу заокружене угарске жупаније остала је једна од кључних саставница српске политичке идеологије све до краја прве деценије XX века. Од тада је она била сасвим потиснута под притиском захтева да се у неизвесним и тешким временима сачува макар оно што је преостало у области црквено – школске аутономије.

Великом народном скупштином у Новом Саду (25. новембар 1918) стављена је тачка на војвођански политички и национални

6) Д. Микавица, *Михаило Полит Десанчић, вођа српских либерала у Аустроугарској*, Нови Сад 2007, 137; Исти, *Лазо Костић политичка биографија*, Нови Сад 2011, 165.

програм српског народа у Аустроугарској. После историјског искуства до 1914. постало је сасвим извесно да од остварења српских националних и демократских захтева у Аустроугарској нема ништа. Закон о националностима (народностима) из 1868 није се поштовао, а државни надзор мађарских власти над српском црквено – школском аутономијом је појачан што је довело до потпуног онемогућавања рада српских Народноцрквених сабора на уређивању унутрашњих, материјалних, просветних и верских прилика у оквиру Карловачке митрополије. Институционално осмишљена асимилација немађарских народа била је у пуном јеку. Апоњијевим школским законом из 1907. све народне школе биле су потчињене државној контроли и обавезане на образовање и васпитавање ученика у духу припадности мађарској „политичкој нацији”. Из слова и духа овог закона изводиле су се рачунице по којима је Угарска требала постати национално чиста мађарска држава у наредних 40 година. Преостали отпор српских странака овим настојањима одржавао се до времена балканских ратова када је на предлог мађарске владе, наредбом његовог Царско – краљевског величанства Франца Јозефа у потпуности суспендована српска црквено – школска аутономија због „погрешно и штетно тумачених одредаба 9 Законског чланка од 1868.” У том тренутку је идеја о некавој посебној, војвођанској области за Србе у Угарској била већ толико политички неостварљива да о њој није вредело ни размишљати. Чак ни покушаји да се преостала црквено – школска аутономија обнови нису донели никаквог резултата.

Процењујући да само са присаједињењем Србији могу обезбедити своја национална и демократска права, Срби са простора јужне Угарске искористили су ратну победу Србије и организовали Велику Народну скупштину Баната, Бачке и Барање 25. новембра 1918. у Новом Саду. На њој су прогласили „на основу узвишеног начела народног самоопредељења” двајање ових земаља од Угарске „у државноправном, политичком и привредном погледу” и њихово прикључење Краљевини Србији. Срем је посредно ушао у присаједињење Србији. Наиме, на Збору изасланика народних већа Срема, у Руми 24. новембра 1918, усвојена је Резолуција којом се тражи „јединствена и демократски уређена држава СХС под династијом Карађорђевића”, а уколико Народно веће у Загребу не би „што пре” остварило јединствену владу нове југословенске државе са седиштем у Београду, онда би заступници народних већа у Срему изабрали непосредно присаједињење Срема Србији. Великом Народном Скупштином коначно је остварен крајњи циљ и основни смисао војвођанског политичког програма. Делујући као

озбиљан дезинтеграциони политички фактор према Хабсбуршкој монархији, пре свега у односу на Угарску, овај програм је обезбедио за себе једно од најважнијих места у контексту српске националне политике. Установе, институције, странке и појединци који су се одржали као носиоци, творци и представници тог програма до 1918. спонтано су одредили и дефинисали његове домете и границе. Полит Десанчић је сматрао да је Српска народна либерална странка испунила своју историјску улогу и да је не треба обнављати у новој држави, а Јаша Томић је у договору са Стојаном Протићем извршио фузију Српске народне радикалне странке са србијанским радикалима у јединствену Народну радикалну странку. Уједињењем Срба у једну велику државу постало је сасвим јасно да је војвођански политички програм Срба у Хабсбуршкој монархији извршио своју примарну националну и историјску мисију.⁷⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Адамовић, Ј., *Привилегије српског народа у Угарској и рад Благовештенског сабора 1861*, Загреб 1902, 46-64.
- Васин, Г., *Српски Црквено – народни сабори у Хабзбуршкој монархији 1861 – 1888*, докторска дисертација у рукопису. Нови Сад 2012, 174.
- Гавриловић, С., *О борби Срба у Хабзбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију*, Зборник Матице српске за историју 43, Нови Сад 1991, 7-23.
- Крестић, В., *Историјске основе војвођанске аутономије*, Из историје српско – хрватских односа, Београд 1994, 88-113.
- Микавица, Д., *Српска Војводина у Хабсбуршкој монархији 1690 – 1920*, Нови Сад 2005.
- Микавица, Д., *Политичка идеологија Светозара Милетића*, Нови Сад 2006.
- Микавица, Д., *Михаило Полит Десанчић, вођа српских либерала у Аустроугарској*, Нови Сад 2007, 137.
- Микавица, Д., Гавриловић, В., Васин, Г., *Знаменита документа за историју српског народа 1538 – 1918*, Нови Сад 2008.
- Микавица, Д., *Лаза Костић политичка биографија*, Нови Сад 2011, 165.
- Микавица, Д., *Српско питање на Угарском сабору 1690 – 1918*, Нови Сад 2011.
- Попов, Ч., *Аутономија Војводине – српско питање*, Нови Сад 1989.
- Савковић, Ј., *Борба Срба војвођана за територијалну и политичку самосталност*, Зборник Матице српске за друштвене науке 3, Нови Сад 1952, 21-22
- Симеоновић – Чокић, С., *Српске привилегије*, Војводина 2, Нови Сад 1939, 48-68.

7) Д. Микавица, В. Гавриловић, Г. Васин, *Знаменита документа за историју српског народа 1538 – 1918*, Нови Сад 2008, 216.

Dejan Mikavica

VOJVODINA AS A POLITICAL AND NATIONAL PROGRAMME IN THE HABSBURG MONARCHY

Resume

By invoking the imperial privileges with which they were rewarded for war service provided for the Habsburg dynasty and by interpreting them as a constitutional and legal document as well as the democratic and legitimate right of Serbian people, secular and clerical representatives of Serbian people defined policy of Serbian Diaspora which was essentially based on a territorial and political autonomy. Vojvodina as a national imperative held a special place in the written programmes of Serbian parties, the public opinion and in the actions of Serbian institutions up to 1918, even though its establishment was beyond political probability ever since the dualist reorganisation of the Monarchy.

Keywords: Vojvodina, Serbs, Hungarians, privileges, Austro-Hungarian Empire

* Овај рад је примљен 23. маја 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 04. септембра 2013. године.